

İSRAİL'E KARŞI SOYKIRIM DAVASI VE YANSIMALARI

YÜCEL ACER

SETA | PERSPEKTİF

OCAK 2024 · SAYI 386

- Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin temel nitelikleri nelerdir?
- Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İsrail'e karşı açtığı soykırım davasının esasları nelerdir?
- Uluslararası Adalet Divanının İsrail'in eylemlerini soykırım suçu açısından ele almasının önemli sonuçları nelerdir?

GİRİŞ

İsrail'in 7 Ekim 2023'te Gazze'ye yönelik başlattığı ağır askeri saldırılar, dünyanın en yoğun yerleşimine sahip bir bölgesinde şu ana kadar yaklaşık üç ayda 7 bin 729'u çocuk olmak üzere 21 bin 110'dan fazla Filistinlinin ölümüne ve 55 bin 243'ten fazla Filistinlinin de yaralanmasına yol açmıştır.¹ Halen devam eden saldırıların daha ne kadar sivilin hayatını kaybetmesine ya da yaralanmasına yol açacağı ise belirsizdir.

Ölen ya da yaralanan Filistinli sayısının büyüklüğünün yanı sıra İsrail'in eylemlerinin biçimi de Gazze'de esasen bir soykırım gerçekleştirdiğine dair yaygın bir kanaatin oluşmasına neden olmuştur. İsrail saldırıları savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar oluşturmakla birlikte bu saldırıların "soykırımı varan eylemler" olarak nitelendirildiğini de görmekteyiz.²

Eylemlerin niteliği bağlamında etnik temizlik ve soykırım suçunun unsurlarını da bulmak mümkün-

dür. Zira sivil nüfusu zorla göç ettirme ya da toplu katliam yoluyla etnik açıdan homojen bir coğrafi bölge oluşturma eylemleri etnik temizlik suçunu oluştururken³ Filistinlilerin kısmen ya da tamamen yok edilmesi niyetinin varlığının kanıtlanması durumunda ise soykırım suçundan bahsedilebilecektir.

SOYKIRIM SÖZLEŞMESİ VE SOYKIRIM DAVALARI

"Soykırım suçu" olarak adlandırılan suçun kapsadığı eylemlerin suç sayılmasına dair ilk teklifler Birinci Dünya Savaşı'nda sonra yapılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda 1933'te Madrid'de gerçekleştirilen Ceza Hukukunun Birleştirilmesi Konferansı'nda söz konusu eylemleri suç sayan bir teklif dahi sunulmuştur.⁴

³ "UN Security Council Res. 808", 22 Şubat 1994; Adopted on the former Yugoslavia, UN Security Council, Statement of President, UN. Doc. S/PRST/1994/14, 6 Nisan 1993; Adopted on the former Yugoslavia; Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia Herzegovina v. Serbia and Montenegro) Merits, Judgement, 26 Şubat 2007, par. 190; "The Practical Guide to Humanitarian Law | Ethnic Cleansing", Médecins Sans Frontières, <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/ethnic-cleansing>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2023).

⁴ "Raphael Lemkin and Quest to End Genocide", Google Art and Culture, <https://artsandculture.google.com/story/KgWBQNMBB8A8A?hl=en>, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2023).

¹ "Application Instituting Proceedings", UAD, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf#page=72>, (Erişim tarihi: 3 Ocak 2024).

² Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ifadeleri için bkz. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Soykırım Derecesine Varan Saldırının Faillerini Lanetliyorum", TRT Haber, 18 Ekim 2023.

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden uluslararası ilişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) uluslararası hukuk yüksek lisans derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) uluslararası hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı'nda milletlerarası hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı ve Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrasında çalışmalar yapan Acer; Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi, Eskişehir Osmangazi ve Atılım üniversitelerinde dersler de vermiştir.

Ancak “soykırım” (*genocide*) kavramını ilk defa Polonyalı Yahudi asıllı hukukçu Raphael Lemkin *Axis Rule in Occupied Europe* (1944) adlı kitabında kullanmıştır. Lemkin soykırımı “bir ulusun veya etnik grubun yok edilmesi ve yalnızca hedef grubun üyesi olmaları nedeniyle kurban olarak seçilen bireylere karşı uygulanacak, topyekün imhayı amaçlayan koordineli bir planın varlığını ima eder” cümlesiyle tanımlamıştır.⁵

O dönemler temel kaygı, bir devletin vatandaşlarını yok etmesinin yalnızca bir iç mesele olmaktan çıkarılıp uluslararası bir mesele haline getirilerek hukuken yasaklanmasıdır. Zira aynı dönemlerde İngiliz hukukçu Hartley Shawcross, BM Hukuk Komitesinin soykırımı bir “uluslararası suç” olarak ilan etmesini talep etmiştir. Onun hazırladığı bir karar tasarısıyla ve uzun tartışmalar sonucunda BM Genel Kurulu oy birliğiyle 11 Aralık 1946’da soykırımı uluslararası bir suç saymış ve ayrıca bir soykırım sözleşmesinin hazırlanmasını talep etmiştir.

Bu çabaların sonucu 9 Aralık 1948’de BM Genel Kurulu, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme’yi (The Convention for the Prevention and the Punishment of the Crime of Genocide) kabul etmiştir. Türkiye sözleşmeyi 23 Mart 1950’de onaylamıştır. Sözleşme 12 Ocak 1951’de yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin daha ilk maddesinde sözleşmeciler devletler –ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin– önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt ettikleri soykırımın uluslararası hukuka göre bir suç olduğunu teyit etmiştir. Sözleşmenin 2. maddesi ise soykırımı tanımlamak ve “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen (...) gruba mensup olanların öldürülmesi; grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek, grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak ve gruba mensup

çocukları zorla bir başka gruba nakletmek” eylemlerinin soykırım suçu oluşturacağını öngörmektedir.

Ayrıca sözleşme; soykırımında bulunmak, soykırımında bulunulması için iş birliği yapmak, soykırım yapmaya doğrudan ve aleni surette kışkırtmak, soykırımı teşebbüs etmek ve soykırımı iştirak etmek eylemlerinin de cezalandırılması gerektiğini hükme bağlamıştır.

Sözleşmenin önemli hükümlerinden birisi de 9. maddesinde yer almaktadır:

Sözleşmeciler devletler arasında, bu sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya 3. maddede belirtilen fiillerin herhangi birinden bir devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı önüne götürülür.

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) 1945’te BM Antlaşması’na ek anlaşma ile kurulan, mevcut bütün devletlerin taraf olduğu ve (kişiler ya da kurumlar arasındaki meselelere değil) sadece devletler arasındaki hukuki uyuşmazlıklara bakan uluslararası bir mahkemedir. Merkezi Hollanda’nın Lahey kentinde bulunduğu için “Lahey Adalet Divanı” olarak da bilinen bu mahkemeye yalnızca devletler bir diğer devlet ya da devletlere karşı dava açabilmekte, yargılamalar ceza değil hukuki nitelikte yürütülmektedir.

Bugün sayısı 153 olan taraf devletler sözleşmenin 9. maddesine dayanarak taraflardan birisinin sözleşmeyi ihlal ettiğini düşündükleri durumlarda UAD’ye başvurma hakkına sahiptir. Nitekim Bosna Hersek 20 Mart 1993’te 9. maddeye dayanarak Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve onun emrindekilerin Bosna Hersek halkına karşı soykırım gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirmeye devam ettikleri yani soykırım suçu işledikleri iddiası ile sonradan Sırbistan olacak eski Yugoslavya’ya karşı UAD’ye dava açmıştır. UAD 26 Şubat 2007 tarihli kararında Srebrenitsa’da Temmuz 1995’te gerçekleştirilen eylemlerinin soykırım olduğuna karar vermiştir.

Bir başka dava Hırvatistan-Sırbistan arasında görülmüştür. Hırvatistan da 9. maddeye dayanarak 2 Temmuz 1999’da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

⁵ Lemkin bu kavramı ayrıca “Genocide as a Crime under International Law” (*American Journal of International Law*, Cilt: 41, Sayı: 1, (1947) başlıklı bir makalesinde de açıklamıştır.

ti'ne karşı "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin ihlali nedeniyle"⁶ UAD'ye başvuruda bulunmuştur. Divan kararını 3 Şubat 2015'te vermiş; Slavonya, Batı Slavonya, Banovina/Banija, Kordun, Lika ve Dalmaçya bölgelerinde Hırvat ulusal veya etnik grubunun üyelerinin öldürülmesi ve ciddi bedensel veya zihinsel zarar verilmesini sözleşmenin 2 (a) ve (b) maddeleri anlamında soykırım fiilleri olarak nitelendirmiş ancak gerçekleştirilen eylemlerin soykırım niyeti ile gerçekleştirildiğine dair kanıt bulunmadığına hükmetmiştir. Böyle bir niyetin doğrudan kanıtının (örneğin bu yönde bir politikanın ifade edilmesinin) bulunmaması durumunda tek makul çıkarımın davranış modelleri olduğunu belirterek bu sonuca ulaşmıştır.

Söz konusu 9. maddeye dayanılarak gerçekleştirilen son başvuru Gambiya tarafından yapılmıştır. 11 Kasım 2019'da Gambiya, Myanmar'a karşı yine 9. maddeye dayanarak UAD'ye başvurarak Myanmar hükümeti tarafından Myanmar'ın Rakhine (Arakan) eyaletinde bulunan farklı bir etnik, ırksal ve dini grup olan Rohingya grubunun üyelerine karşı gerçekleştirilen ve göz yumulan öldürme, ciddi bedensel ve zihinsel zararlara neden olma, fiziksel yok oluşa yol açacağı hesaplanan şartları uygulama, tedbir uygulama, doğumların engellenmesi ve zorla nakiller gibi eylemleri içeren fiillerin Rohingyalıların tamamen veya kısmen yok etmeyi amaçladığı için soykırım gerçekleştirildiği tespitini talep etmiştir.⁷

İSRAİL'E KARŞI SOYKIRIM DAVASI

İsrail 7 Ekim 2023'ten itibaren 2 milyondan fazla sivilin yaşadığı Gazze'ye ağır bir askeri saldırı başlatmış ve bugüne kadar üç ayda 21 bin 110'dan fazla sivil öldürmüştür. İsrail'in uyguladığı sivillerin doğrudan hedef alınması, sivillerin temel ihtiyaçlarının

karşılmasına dair altyapının tamamen tahrip edilmesi, hastaneler, mülteci kampları, okullar ve ibadethanelerin bombalanması, insani yardımlara izin verilmemesi ve sivillerin barınabileceği hiçbir yer bırakılmaması soykırım suçunun işlendiğine dair genel bir kanaat oluşturmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC) 29 Aralık 2023'te İsrail'in Gazze'deki Filistinlilere karşı yürüttüğü eylemlerle Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal ettiği iddiasıyla UAD'ye başvurmuştur.⁸ GAC, başvurusunda sözleşmenin ihlali nedeniyle İsrail'e karşı dava başlatmanın getirdiği özel sorumluluğunun bilincinde olduğunu, sözleşmeye taraf bir devlet olarak soykırımı önleme konusundaki yükümlülüğünün de son derece farkında olduğunu ve ayrıca İsrail'in Filistinlilere yönelik eylem ve ihmallerinin sözleşmeyi ihlal ettiğini, bu görüşün sözleşmeye taraf olan diğer birçok devletin ortak görüşü olduğunu belirtmiştir.

GAC, başvurusunda Tel Aviv'in eylem ve ihmallerinin özel bir kasıtlı işlenen soykırım niteliğinde olduğunu, Gazze'deki Filistinlileri daha geniş bir Filistin ulusal, ırksal ve etnik grubunun bir parçası olarak yok etme niyeti güttüğünü, İsrail'in devlet organları, devlet görevlileri ve onun talimatları veya onun yönlendirmesi ve kontrolü altında hareket eden diğer kişi ve kuruluşlar aracılığıyla Gazzelilerle ilgili olarak sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal ettiğini vurgulamıştır.

Başvuruda İsrail'in sözleşmeyi ihlal ederek soykırım suçu işlemenin yanı sıra özellikle 7 Ekim 2023'ten bu yana soykırımı önlemede başarısız olduğu gibi soykırımı doğrudan ve alenen kışkırtmayı sürdürmekte de başarısız olduğu öne sürülerek İsrail'in soykırımı iştirak ettiği ve daha fazla iştirak etmeye devam etme eğilimi gösterdiği savunulmuştur.

Başvuruda İsrail'in eylemlerinin soykırım niteliği gösterdiğini vurgulamak için somut birçok örneğe de yer verilmiştir. İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonunun

⁶ "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia)", UAD, <https://www.icj-cij.org/case/118>, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2023).

⁷ "Application Instituting Proceedings and Request for Provisional Measures", UAD, 11 Kasım 2019, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20191111-APP-01-00-EN.pdf>, (Erişim tarihi: 29 Aralık 2023).

⁸ "Application Instituting Proceedings".

doğası ve yürütülüş şeklinin yanı sıra kuşatma ve abluka altındaki Filistin halkına temel gıda, su, ilaç, yakıt, barınak ve diğer insani yardımları sağlamadaki engellemeleri, dünyanın en yoğun nüfuslu yerlerinden birinin on bir haftadan fazla süren sürekli bombardımana tabi tutması, 1,9 milyon kişinin yani nüfusun yüzde 85'inin yerinden ayrılmasını zorlayan nitelikte askeri saldırılar yürütmesi, en nihayetinde Gazze nüfusunun tamamının evlerinden uzaklaştırılmasını sağlamaya çalışması, buna mukabil yeterli barınma olmadan sivilleri giderek daha dar alanlara sıkıştırması ve buralarda da saldırıya hedef yapması somut örnekler olarak belirtilmiştir.

Ayrıca İsrail'in şu ana kadar 7 bin 729'u çocuk olmak üzere 21 bin 110'dan fazla Filistinliyi öldürdüğü, ayrıca 55 bin 243'ten fazla Filistinliyi yaralarak ciddi bedensel ve zihinsel zararlara yol açtığı, aynı zamanda tüm mahalleler de dahil olmak üzere Gazze'nin birçok bölgesini yerle bir ettiği ve geniş tarım arazileri, fırınlar, okullar, üniversiteler, iş yerleri, ibadet yerleri, mezarlıklar ve kültürel alanların yanı sıra 355 binden fazla Filistinlinin evine zarar verdiği veya yok ettiği, Filistin'in sağlık sistemine amansız bir saldırı sürdürürken arkeolojik alanlar, belediye ve mahkeme binaları, su ve sanitasyon tesisleri ile elektrik ağları da dahil olmak üzere kritik altyapıları tahrip ettiği vurgulanmıştır. Sonuçta İsrail'in Gazze'yi moloz yığınına çevirdiği, halkını öldürmeye devam ettiği ve bir grup olarak Filistinlilerin fiziksel yok oluşunu sağlayacak yaşam koşullarını oluşturduğu vurgulanmıştır.⁹

Nihayetinde GAC, İsrail'in eylemlerinin soykırım olduğunu gösterir somut eylemlerini şöyle sıralamıştır: Gazze'de Filistinlileri öldürmek; şehirdeki Filistinlilere ciddi zihinsel ve bedensel zararlar vermek; Filistinlilerin yaklaşık yüzde 85'inin zorla tahliye edilmesi ve yerinden edilmesine neden olmak; şehirde kuşatma altındaki Filistinlilerin açlık ve susuzluktan ölmelerini sağlamak, gıda temini engellemek ve kısıtlamalar getirmek; şehirdeki Filistinlilere yeterli barınma, kıyafet, hijyen veya sanitasyon sağlamamak;

Filistinlilerin tıbbi ihtiyaçlarının karşılanmasını engellemek, yaşam alanlarını yok etmek ve doğumlarını engellemeye yönelik tedbirler uygulamak.

GAC başvuruda ayrıca "Filistin halkının Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki haklarına daha fazla, ciddi ve telafisi mümkün olmayan zarar gelmesini önlemek" ve "İsrail'in Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamak" amacıyla Mahkeme Tüzüğü'nün 41. maddesi ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 73, 74 ve 75. maddeleri uyarınca UAD'nin önleyici tedbirler (*provisional measures*) almasını da talep etmiştir.

Başvuruda Filistinlileri öldürebilecek veya öldürmeye devam edebilecek veya Filistinlilere ciddi bedensel yahut zihinsel zararlar verebilecek veya vermeye devam edebilecek veya kendi gruplarına kasten zarar verebilecek eylem yahut tedbirler de dahil olmak üzere bu yükümlülükleri ihlal eden her türlü eylem ve önlemin derhal durdurulmasına yönelik tedbirler talep edilmiştir. Böylece Gazze'de Filistinlilerin maruz kaldığı süregelen, aşırı ve onarılamaz zararlar ışığında UAD'den bu talebin son derece acil bir konu olarak ele alınması talep edilmiş olmaktadır.

SONUÇ VE GELECEĞE DAİR ÖNGÖRÜLER

GAC'nin İsrail'e karşı UAD Mahkeme Tüzüğü'nün 36. maddesinin 1. paragrafı ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin 9. maddesine dayanarak Divana yaptığı başvuru üç temel nedenden dolayı önem taşımaktadır.

Öncelikle UAD'den önleyici tedbirler talep edilmesi Divanın kısa süre içerisinde İsrail'in saldırılarını tamamen durdurması yönünde bir karar alınmasına yol açabilir. Nitekim Divan İç Tüzüğü'nün 74. maddesi uyarınca geçici tedbir talebi diğer tüm davalara göre öncelik taşımaktadır.

Divan kendisinden ihtiyati tedbir kararı talep edildiğinde, yargı yetkisinin ilk bakışta (*prima facie*) mevcut olup olmadığına bakarak hemen akabinde tedbir kararını ele almaktadır. Ara ve nihai kararları bağlayıcı olan UAD'nin bu yöndeki olumlu bir kararı, saldırıların durdurulması yönünde uluslararası toplu-

⁹ "Application Instituting Proceedings".

mun İsrail üzerindeki baskılarını daha sağlam bir zemine oturtacaktır.

İkinci olarak soykırım gibi ağır bir suçun yargı denetiminden kaçamayarak bir yargı kararı ile tespit edilmesi İsrail'i uluslararası toplumun gözünde sonraki yıllarda kurtulamayacağı bir insani baskının hedefi haline getirecektir. Divan soykırım kararı verebilmek için belirtilen eylemlerin yanı sıra "kısmen ya da tamamen yok etme" kastını arayacak, İsrail'in bunu resmen ilan etmesine gerek kalmaksızın olayların oluş biçimine bakarak böyle bir niyetin varlığına ulaşma yolunu da seçebilecektir.

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının soykırım olduğuna dair bir karar, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri "soykırım mağduru" imajını kullanan Yahudilerin ve İsrail'in bundan sonra bu imajın arkasına sığınmakta büyük zorluklar yaşamalarına da yol açacaktır.

Son olarak ise 7 Ekim'den bu yana gerçekleştirilen ağır saldırılar ile ölümler, yaralanmalar ve sayılamayacak birçok insani drama maruz kalan Gazzeli Filistinlilerin hakları teslim edilmiş olacaktır. Karar, İsrail'e karşı tazminat taleplerine ve Uluslararası Ceza Mahkemesinde açılacak kişisel davalara da güçlü bir hukuki destek oluşturacaktır.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)